

Oral History Kosovo

INTERVJU SA AGIM VINCOM

Priština | 28. Maj, 2016.

Kohëzgjatja: 121. minuta

Prisutni:

1. Agim Vinca (intervjuisani)
2. Eremire Krasnići (osoba koja intervjuiše)
3. Noar Sahiti (kameraman)

Prvi Deo

(Intervista trazi od govornika da predstavi sebe, svoju porodicu i sredinu gde je odrastao. Pitanje je isečak iz video intervjua).

Agim Vinca: Da, ja sam Agim Vinca, Profesor Filoloskog Fakulteta Prištinskog Univerziteta, ujedno sam i pisac. Rođen sam pre 69 godina u Velešti, albanskom selu u Makedoniji. Stanovnici Veleštari su muskarci a Veleštarke su zene. Ima jedna stogodišnja pesma od davnina koja je vrlo poznata, veleštanska pesma "Moj Kokone". Velešta je 7-8 kilometara udaljena... udaljena od Struge, u pravcu puta što vodi od Struge do Debra, magistralnim putem. Na levoj strani su Jablaničke planine gde je granica Albanije i ondašnje Jugoslavije, sad Makedonije, a na desnoj strani je Crni Drim što izvire iz Svetog Neuma, iz Ohridskog jezera i teče u pravcu Debra, da bi prošao granicu tamo kod takozvanog mosta Spile, da bi se sastao sa njegovim bratom Belim Drimom u blizini Kuksa.

Osmo sam dete mojih roditelja, majke Nadire i oca Nedžata. Majka domacica, otac zemljoradnik. Majka bez škole, nepismena, ali izuzetno inteligentna, svi hvale svoje majke, ali moja majka je {saginje glavu} neviđena. Jedna žena sa retkom silom da upravlja porodicom, kućom, da dočekuje prijatelje, da odrasta decu, da ih vaspita, za sve. Otac je završio četiri razreda osnovne škole u bivšoj prvobitnoj Jugoslaviji, bio je odličan đak i do njegove smrti je pamtio srpske pripovetke koje ga je naučio njegov učitelj Derebanović, kako ga je nazivao.

Ja sam, kao što sam rekao, najmlađe dete, "sugari" kako mi albanci kažemo, moji roditelji su izrodili osmoro dece, osmoro živih, 4 sina i 4 ćerke. Moje selo je bilo veliko, nastanjeno isključivo albancima, sa lepom prirodom, darežljivim ljudima, vrednim radnicima, pomalo svadljivi, ali su puno putovali u pečalbu. Neki su išli, neki su oštajali, a oni koji su otišli ponovo su dolazili, tokom odmora povremeno kao i zbog svadbi i tako redom. Ja sam odrastao u tom selu, bogatog prirodom, zelenilom, čistim vazduhom, tekućom vodom, štočnim fondom i radom na polju. Moja porodica je njive prvashodno imala uz obalu Crnog Drima, koji je u ono vreme imao predivan tok, voda je bila zelena, možda i zbog biljaka, veoma bistra, bila je bogata raznolikost prirode, svega je bilo. Kasnije su ga uništili u ime izgradnje, melioracije zemljišta, kako su ga nazivali u '60im godinama.

Ponekad uz šalu kažem da ne znam da li sam prvo počeo da hodam ili da plivam, jer pošto sam rođen uz obalu Drima rano sam usao u reku, sa smelošću deteta nesvesnog opasnosti. Ali moje detinjstvo je imalo interesantno poglavlje u mom zivotu, kao i svaka osoba na ovom svetu. Ali, dok ovo izjavljujem i govorim sa vama, imam jedan lični i generacijski jubilej, preskočiću detinjstvo {kašlje}. Izvinnjavam se! Zastaću kod dečastva, kod mladosti.

U Velešti, gde sam rođen i odrastao, završio sam osnovnu školu, osmogodišnju osnovnu školu kako se onda zvala, škola se zvala Fejzi Vinca u ono vreme, sad je promenjeno. Fejzi Vinca je bio čovek mog plemena, koji se zalagao da se otvori albanska škola u Veleštu, i to još 1908, u vreme Hurijeta (Otomanskog Ustava), ali bez dovoljnog uspeha, međutim on je doneo prvi bukvar iz Soluna, gde je studirao. Doneo je ideju preporoda, onog duha, takozvanog duha albanskog bića, sinova Skenderbega, i ideju preporoda Naim Frašerija sa drugovima. I od tada je iz mog sela iznikla pesma "Junački borci, sinovi Skenderbega" i u porodici Vinca. Ali, fanatizam je bio prevelik i on nije imao uspeha da otvori albansku školu. albanska škola je potom otvorena u vreme Albanije, kako se kaže u godinama '41-'45, posle italijanske okupacije, kada je osnovana takozvana Velika Albanija, bila je zona pod uticajem italijana, nemaca, i drugih, po onoj geopolitičkoj podeli, za vreme Drugog Svetskog Rata.

Pošto sam završio osnovnu školu kao odličan đak u teškim uslovima, osmoro dece, progonjena porodica koja živi od zemljoradnje. Dva starija brata, jedan je završio u zatvoru, drugi je služio vojsku dok sam bio dete. Otac sa zemljoradnjom i čak uz pomoć sestara, dve sestre koje još nisu bile udate, kao jedna, a starija se udala kada sam se ja rodio, pa sam srednju školu pohađao u Strugi, gimnaziju. Škola je imala naziv dve osobe bugarsko-makedonske kulture, nekad bugarske sad makedonske, "Braća Miladinov". Škola je imala to ime jer albanska imena nisu bila poželjna, ondašnja vlast a ni sadašnja. I 1960-e škola je otvorena jer srednjih škola u Makedoniji je bilo samo u Skoplju, bila je poznata slavna "Zef Luš Marku", i u Tetovu normalna i gimnazija, dok u drugim albanskim centrima kao Struga, Debar, Kičevo, Kumanovo, škole su otvorene '60-ih godinama.

Pripadao sam trećoj generaciji kao gimnazijalac, što znači da su pre mene prošle dve generacije. I 1962, kao što bih rekao, odvojio sam se od detinjstva, odvojio sam se i od moje kućne stoke uz koju sam odrastao i koju sam voleo kao ljude i započeo sam novi život, život momka tinejdžera koji juri putem života u srednjoj školi. Iz sela u grad smo putovali nekad pešice, nekad biciklom, nekad autobusom. Bio je jedan autobus koji je saobraćao, ali je trebala da se plati karta, a mi nismo imali mogućnosti, pa smo čas putovali biciklom, čas pešice. Bilo je osam kilometara puta, pešice za 1 sat, biciklom 15-20 minuta. Ovako, ujutro bi otišli u školu, jednu smenu smo imali jer su bile tri paralele, dve na makedonskom jeziku, jedna na albanskom.

Putovanje biciklom je bila ispovest za sebe, pošto smo putovali i u zimskoj sezoni kada je padao sneg i kiša. I ja se sećam onog puta za školu sa dva ili tri druga iz razreda, jer su ona dvojica bila starija, predhodne generacije, iz jednog sela između Velešte i Struge, zvalo se Vranište i bilo je nastanjeno makedoncima. Padao je sneg i kiša zajedno, više snega nego kiše, mi smo to zvali bljuzgavicom, i mi smo vozili bicikle tanko obučeni, goloruki, bez rukavica. I znam da kada se padavina pojačala mi smo se vratili u Vraniste gde je bila jedna štala. Štala je ostala od zemljoradničke zadruga koja je bila u vreme Jugoslavije '48-'50-'51. godine. Posle, pošto se Jugoslavija preorjentalisala nekako, digla ruke od zadruga, ali je štala oštala uz ivicu neasfaltovanog puta, džada. I mi smo svratili tamo dok ne prođe sneg i kiša.

I sećam se da bi se naslonili uz zid, i u jednom momentu meni je zbog hladnoće bilo loše, a tu je bila štala gde je boravila stoka. Ali tada tu nije bilo stoke vec samo slama, seno kako kažu na Kosovu, sa balegama, i u jednom momentu mi je pozlilo. I da, bila su tu moja dva druga koji su se mnogo uznemirili i šamarali su me i prskali me vodom {pokazuje rukama}. Posle nekog vremena sam se povratio, povratila mi se svest, oni su se mnogo uznemirili i kada smo otisli u školu, nastavili smo put, i oni su to nekom rekli i razumela se situacija. I pošto je moj brat ujedno bio i moj profesor, posle toga sam boravio u njegovom stanu u Strugi za vreme zimske sezone. Eh, ono vreme škole {uzdiše}, bilo je interesantno kao i uvek, za pamćenje, nedaćama, sa različitim problemima.

Ovim primerom želim da kažem da kada smo počeli sa gimnazijom, mi albanski učenici, smo imali 70 procenata predmeta, ako ne i više, na makedonskom jeziku zato što nije bilo kadra. Bila su dva-tri predavača albanaca za albanski jezik, fiziku, matematiku, drugi predmeti istorija, geografija, biologija, hemija i drugi predmeti... sve smo pohađali na makedonskom jeziku. I mi koji smo dolazili iz etnicki čistih sela gde nije bilo drugih, gde smo govorili samo albanski, nismo znali jezik, imali smo mnogo problema, mnogo teškoća. U osnovnoj školi smo učili malo makedonski jezik i to od profesora albanaca koji ni sami nisu dovoljno znali jezik. I u početku smo imali poteškoća, oni iz grada nisu, oni su znali makedonski, iz Struge i iz mešovitih sela. A mi iz etnicki čistih sela Velešte, Laderište, Tangale, Livade, Zagraćan, Šume Kalište, Kališta se razlikuje, nismo znali i učili smo napamet, da, napamet.

Ja se sećam i nemam nimalo problema da kažem, čak kažem sa zadovoljstvom, da su najbolje šale kada su na svoj račun. Na času biologije smo imali profesorku sa veoma sitnim telom, sa naočarima, srpskog prezimena, bila je srpkinja koja je došla u Makedoniju, živela je u Ohridu ne u Strugi. Zvala se Roza Stojanović, to je bilo prezime. Neudata ili razvedena, imala je jedno dete, ćerku, i putovala je. I ona je iz Ohrida putovala autobusom, predavala, vraćala se. Ona je predavala nastavu, ali mi je nismo razumeli, za sebe govorim i sećam se kada nas je učila za ljudski mozak, a naučio sam napamet, ne znajući da mozak makedonski, na srpskom se kaže mozak. Na makedonskom mozak sa razlikom u jednom slovu mozak-mozok, napredak-napredok. Sećam se reči mozak i posle više od 50 godina definicije: *mozak je jedno masno tkivo koja se sastoji od slojnih zlezdi*, što znači mozak je jedno masno tkivo koja se sastoji od slojnih zlezdi. To sam na pocetku naučio napamet. Trebalo je da prođe mesec i po dana, dva-tri da bih svatio znacenje reči mozak.

Ovako je bilo i sa drugim predmetima, pogotovu istorija gde je trebalo da se govori narativno, predavač je bio makedonac, možda opterećen malo, jer jedan moj drug iz razreda sa kojim sam sedeo u klupi, čija je porodica imala konflikt sa porodicom profesora i imao je klevetnički stav. Ali, interesantno je reći da posle toliko godina, naučno, oni su bili poštovaniji nego što su sada predavači u Makedoniji, na Kosovu, i na celom Balkanu, i u Albaniji, i u Srbiji. Jer još u ono vreme, makedonski profesor Pande Skeparoski iz sela Draslavica, znači Makedonac, koji je bio malo smotan i kaže nama: Slušajte deco, kaže on, današnji makedonci nemaju veze sa antičkim makedoncima. Često se setim toga, pošto makedonska politika pogotovu zadnjih godina, pokazuje se veoma problematičnom. Ima

neku tendenciju da se povezuje sa antičkom Makedonijom, pogotovo Skoplje, najlepši grad na Balkanu, jedan albanski grad, centar Kosovskog vilajeta koji je ugušen i ubijen, razoren konjima, lavovima, gerilcima, antičkim figurama Grčke itd. Kada onda, on kaže da današnji makedonci, ovi pravoslavni makedonci nemaju ništa sa njima.

Ovo sa naučnog gledišta je potpuno ispravno, drugo što su oni svojevremeno imali loše predrasude o albancima. Na primer, profesorka geografije koja je bila makedonka, mlada, visoka, možda kao osoba nije bila loša, dolazila je izdaleka, iz sela istočne Makedonije. U drugoj i trećoj godini kada se učila geografija Evrope, govorila je o svim mestima u Evropi sa izuzetkom Albanije. Ovo izgleda neverovatno danas, ali mi smo sa onim znanjem tada diskutovali "Da li da joj kažemo?" Da, reći ćemo joj. Ko će to preuzeti na sebe? Odredili smo jednog druga iz razreda koji je bio iz Frangova, Selman se zvao, koji se naselio u Strugi i znao je dobro makedonski. I kad je došla ta profesorka mi smo joj uputili demarš, "Profesorko, zašto učimo za Bugarsku, Grcku, Jugoslaviju svakako, za sva okolna mešsa a samo za Albaniju ne? " Ona izgleda nije očekivala ovakvu reakciju i bila je malo iznenađena, sećam se da je rekla, "Ne, nismo učili pošto je to mala zemlja, nema razvijenu industriju, i nema neku ekonomiju". Mi smo rekli, "Bez obzira na to, to je mesto koje postoji na geografskoj karti, država je, možete to da kažete, i zašto zapostavljate, nije lepo." Ovu našu reakciju je sigurno neko registrovao, znači.

Eremire Krasnići: Je li bilo posledica?

Agim Vinca: Da, bilo je i posledica, jer posle ovog što smo uradili, razred u kom sam ja bio a koji je imao 25-30. učenika, na početku nas je bilo više. Ali, posle su neke devojke napustile školu jer je bilo fanatizma. Na primer, imao sam drugaricu koja se zvala Hadžere, koja mi je bila rođakinja, njen otac ju je poslao u školu ali ju je jednom prilikom prolazeći kolima pored škole video u fiskulturnom šorcu, i u tom momentu je rešio da je udalji od škole i ona više nije pohađala gimnaziju. Moj brat Nuhi Vinca, koji je bio profesor albanskog jezika mu kaže, "Ujka Šukri, zašto si ćerki zabranio školu? Bila je dobar učenik, učila je dobro." Ovaj odgovara, "sve, sve bih podneo, ali ona u šorcu da izađe tamo sa golim nogama, ne mogu da podnesem." Znači tako je bilo. I u celom razredu smo bili svi dečaci a smo dve devojčice, obe iz grada. Dve devojke, Pranvera i Džokserja, jedna je živa a druga nije.

Onda ona profesorka biologije sa srpskim prezimenom, ponekad je zahtevala previše, i rešili smo da je bojkotujemo. Ušla je posle onog slučaja naše reakcije prema profesorki geografije. Ušla je jedan dan sa dnevnikom u ruci i želi da obnovimo gradivo. "Ustani ti, govori?" Jedan ne govori, sledeći ne govori, treći ne govori i potom smo počeli da mumlamo, u znak protesta, "MMMmmmmmmmm", ali kad 20-30. počnu tako da mumlaju u isti glas, to mumlanje postane buka. I ona je videla da zelimo da je bojkotujemo, uzela je dnevnik da izađe iz učionice, tada je jedan drug uzeo dasku koja se izvlači iz stolice {pokazuje rukama}, rasturio je i bacio dole na parket, i odbila se do nogu profesorke. I tada je nastao veliki problem koji je nazvan je nacionalistički akt, zato što su učenici druge paralele ili treće, bilo ih je tri, prve dve makedonske a treća albanska, isterali su makedonsku profesorku zato što je bila

druge narodnosti. Sa ovim se pozabavila ne samo školska administracija već i inspektori državne bezbednosti.

Ja sam jedan od onih koji je ispitivan, znači dete od 16. godina, ne, onda sam imao 15-16, jel sam imao ili ne. Prvo od direktora koji je bio makedonac i koji je mnogo vikao, i tražili su od mene koji sam imao brata razrednog starešinu da prokažem ko je to bio. Ja sam znao ko je to, sigurno, ali to nisam rekao ni po koju cenu. To je bilo moje vaspitanje. Ja sam se solidariso sa drugovima iz razreda, da nisam bio kolovođa njihovih akcija, i taj direktor mi kaže, "Ti gazis preko bratovog poštenja." Ja kažem, "Ne, ja sam ličnost za sebe, on je profesor, razlika u našim godinama je 15. tako da ni kući ne komuniciramo." Kad je to video taj brkati direktor {imitira lice direktora} koji se prodrao do neba, "ovo više nije moj problem." Uzeo je telefon i pozvao je državnu bezbednost UDB-u. Da, UDB-a je bila u centru grada i došao je jedan inspektor, jedan užasan inspektor državne bezbednosti. Buško se zvao. Buško je bio nizak, isturenih očiju, oštrog lica i revolver je imao za pojasom {pokazuje na pojas}. Da, ispitivao nas je jednog po jednog u kancelariji sekretara i tražio je odgovore znači, mi smo mu rekli, "Ne," bili smo pripremljeni, "ne možemo da govorimo jer ne razumemo jezik, ne razumemo, imamo problem." nije otkriveno.

Eremire Krasnići: Niste ga predali?

Agim Vinca: Nije se otkrilo, sigurno. Ni ja ni drugi, jer i druge je uzimao, bilo je došta tendencija od strane porodice da se indirektno kaže ko je to bio. "Isteraće te iz škole, tebe prvog ali i one druge." Ja odgovorim, "nek me izbace, mi nismo ništa uradili, mi smo trazili ako ima mogućnosti da se zameni sa profesorom albancem." Tako je i bilo, ona profesorka se udaljila i nije htela da predaje nastavu tom razredu. i u trećoj godini je došao jedan pedagog albanac, koji je završio agronomiju i dobro je poznao bilje, ali anatomiju nije uopšte znao, ali nam je predavao. Posle smo možda imali nekih teškoca ali nismo imali problem jezika i međunacionalnih predrasuda.

Prva godina, u drugoj godini je počela da se primećuje promena u stukturi predavača, na bolje. U trećoj godini su došli profesor filozofije, logike, psihologije, onda i neki drugi, ali je dalje pola predmeta bilo takoreći na makedonskom jeziku. Ja sam bio vrlo dobar đak, pošto je bilo skoro neizvodljivo da budem odličan, prvo što su predavanja bila na makedonskom jeziku, drugo zbog jednog dela profesora, ne svih, koji su imali neku netoleranciju, neki šovinizam, i treće što je bila škola sa jakim kriterijumima. U to vreme su srednje škole bile užasne, što će reći da su mnogi đaci ponavljali razred, a sada je liberalizovan nastavni sistem i potpuno je drugacije.

I zelim da se setim, da evociram sećanje, jer imam 50. godisnjicu od gimnazije. U drugoj godini sam bio kandidat da budem odličan đak, ja, Agim Vinca. Imao sam 8 petica u dnevniku i svedočanstvu. Svedočanstvo i dalje imam, ali su i svedočanstva i dnevnici bili na makedonskom ćirilicnom jeziku, i

pošto ja imam prezime Vinca i V u ćirilicnom alfabetu je treće slovo A-B-V, a latinično A-B-C i ja sam bio na broju 5 u dnevniku i kandidat za odlikaša. Izvoli?

Eremire Krasnići: Da li si znao ćirilicu?

Agim Vinca: Da, da, znao sam, naučili smo.

Eremire Krasnići: Jer ste jezik učili na albanskom?

Agim Vinca: Ne,ne, alfabet smo znali, jer i u osnovnoj školi smo učili, od petog do osmog razreda. Ali, u osnovnoj školi nas je učio učitelj koji ni sam nije dobro znao, pa kad bi nam dao neki sastav, na tabli bi napisao *moeto selo*, moje selo, posle bi to ispravio i napisao sa j, *mojeto*, pa bi mene kao dobrog đaka pitao, "Jel dobro?". Ja bih onda rekao "pa ne znam baš ali mislim da je bez j" što je bilo ispravno. Ali, alfabet smo znali, znali smo da imamo jezik, rečnik, izraze, pa smo i naučili. Znači, bio sam kandidat za odlikaša, osam petica, sve društvene predmete, ali matematičkog smera. Iako je bio albanski razred, jedna paralela i kada se deklariraš za smer humanitarnih nauka [humanist], ubace te tamo gde ne možeš da izbegnes, tako da sam imao dvojku iz fizike i jedinicu iz matematike.

Nije mi išla matematika a profesor matematike, učitelj je bio Albanac iz grada, preminuo je relativno mlad, znači bio je dobar, ali užasno strog bez metoda. Znači znao je odlično matematiku ali nije imao metode da to znanje penese na učenike. Pre nego što se otvorila gimnazija u Strugi radio je u Tetovskoj gimnaziji, znači bio je iz Struge, i tamo su se pričavale legende o njemu gde su na popravnom ispitu učenici gubili svest na tabli dok su rešavali probleme. Govorio im je, "Idi umij se i dođi da rešiš problem do kraja ako hoćeš da završiš razred." Ostavio nas je na popravnom ispitu iako sam bio kandidat za odlikaša i iako sam imao brata nastavnika. Mnogi su mu govorili "ti ćeš mu popraviti, ti ćeš mu dati trojku da bi prosao odličnim". On bi rekao, "ne,ne, profesor odlučuje". I tako nas je oštavio na popravnom, mene i jednog mog druga iz rodnog sela, Dželjalja a i druge.

Eremire Krasnići: Jeste li položili?

Agim Vinca: Da, položili smo ali smo se namučili dok smo položili. E ovo je bila jedna epizoda ali vredi da se naglasi jer govori o okolnostima i mentalitetu i dečake iluzije. Pošto nas je ostavio za popravni ispit moj brat nastavnik je rekao svom starijem kolegi "Zadaj im neke matematičke probleme i neka vežbaju tokom leta". I on nam je dao više štampanih listova. I tako smo ja i moj drug Dželjalj sa kojim sam završio osnovnu školu, čitavo leto učili u bašti pod hladovinom jedne jabuke. On je bio bolji od mene i tokom celog leta, Jul, Avgust pa sve do Septembra smo matematiku delili između sebe čas on čas ja, da li smo dobro uradili? Dobro, jednom, dva puta, i tri puta smo vežbali. Vežbali smo i sada mislimo da smo položili. A ako ne položimo, šta ćemo da radimo? Da ponovljamo razred bi bila velika bruka i ne bi imali obraza da izađemo pred selo i nigde drugde.

I tada smo sa našom dečačkom pameću doneli odluku koja je bila veoma teška odluka, da ako ponavljamo razred da pod jedan, izvršimo samoubistvo. Pod dva, da nožem ubijemo profesora jer nismo posedovali vatreno oružje. Nož bi mi našli, iako ni nož nismo imali. I pod tri, ovo je bilo malo lakše, da pobegnemo u Albaniju. Moje rodno mešto Velešta ima granicni prelaz Albanija-Makedonija 12. kilometra od Struge. Vazdušnom linijom je bliže šumama, a ovaj deo kod Jablaničkih planina ne poznajemo, ali poznajemo dobro Sveti Naum gde izvire Crni Drim. On je nasuprot Ohridskog jezera koje je veliko, ali smo imali prolećnu tradiciju u osnovnoj školi da smo imali jednodnevnu ekskurziju čamcem. Čamcem, popećemo se na čamac u Strugi, lepo ćemo putovati 2-3 sata. I otići ćemo u Sveti Naum, tamo ćemo uzeti hranu sa sobom, kao što smo to i pre radili. Igraćemo, pevaćemo, drugovi, drugarice, i tamo je blizu granica gde je sva šuma posečena i sve je čisto. Na jednoj strani je dalje, sa Jugoslovenske strane, a sa Albanske strane je malo niže, kao dve sobe da ne kažem više. Znači bile su tri opcije ako ne položimo ispit iz matematike: samoubistvo, ubistvo i izbeglištvo. Mislili smo da možemo da izvedemo beg u Albaniju jer za moju generaciju i generacije pre mebe Albanija je bila kao raj za svu omladinu tog uzrasta.

Eremire Krasnići: Jel bilo onih koji su pobjegli ili je ostao san za vašu generaciju?

Agim Vinca: Ne, bilo je mnogo njih koji su pobjegli. Neki su čak bili malo stariji od mene, pogotovo iz Skopske Normale. Ja i danas znam neke od tih ljudi, neki više nisu živi, da su dva-tri druga pobjegla. Neki su tamo ostali, neki su se vratili. Neki su tamo ostali, neke su odveli na radne kampove, sekirali su se, pokajali su se. "Hoete da se vratite?" Vratili su ih, Jugoslovenska strana ih je uhapsila, ima x sluajeva, ima ih i sa Kosova ali sa graničnih delova ih ima vise. Tako je bilo. Tada je svako sanjao o tome, zato što je to bila ljubav prema Albaniji gde se govori samo albanski, gde i policajac govori albanski, gde i sekretar partije i kolege gde ideš u školu, i profesori i svi drugi.

I tako smo imali sreće, iako smo celo leto pod hladovinom jabuke vežbali bez odmora. U septembru smo položili, prošli smo razred i nastavili treću godinu. U trećoj i četvrtoj godini, iako ne znam zašto sun am doveli makedonskog profesora, tamo ima mnogo makedonaca, mnogo makedonaca albanskog porekla, ali pravoslavni. Na primer, profesor fizičkog vaspitanja se zvao Ile Misa, ne Misosk, još uvek živ. Vidim ga kad idem, pogotovu sa biciklom bih ga video, jer i ja kad idem tamo imam bicikl. Jedna profesorka francuskog koja dolazi iz Ohrida imala je prezime Štojna Kotil, ne Miskin, jel razumes? Oni su asimilovani i dešavalo se lose ophode prema svojim, što bih rekao, jer to je kompleks udaljenosti od svog porekla, svoje rase.

Da, taj profesor makedonac je imao blaže kriterijume nego ovaj albanac, i nisam imao problema sa prolaznim ocenama. Nisam imao više, iako nisam imao aspiracije da budem matematičar, pošto sam tada pisao pripovetke, skicirao, govorio, publikovao sam kod "Fljaka" za decu u Skoplju kod "Pionira", znači imali smo knjizevnu grupu, i to je bio naš svet, naš svet je bio svet knjige, mnogo smo čitali. Ja pamtim kada su dolazili zimski odmori, trajali su 15 dana, u školi je bila biblioteka sa albanskim knjigama, bila je i jedna gradska biblioteka gde su radile dve žene, jedna albanka jedna makedonka. I

tako jednog polugodišta, može biti u drugoj godini, uzeo sam sa sobom jedan džak sa knjigama, da, jedan džak, {pokazuje rukama} koje ću čitati tokom odmora. Sećam se da sam taj dan pešačio, Ramazan je bio i iz Struge zajedno sa drugovima do Velešte, osam kilometara, šta smo drugo imali? U ono vreme nije bilo radija. U moju porodicu radio je ušao iako sam imao dva školovana brata, dve sestre, jednog brata koji je bio već u zatvoru, posle u inostranstvu i jednu porodicu koja je predavala nastavu, imao sam ujaka koji je bio napredan, jednu veoma inteligentnu majku i oca koji je završio 4 razreda u onoj Kraljevskoj Jugoslaviji. Radio je ušao.

Eremire Krasnići: Koje ste radio stanice slušali?

Agim Vinca: Radio Tirana. Da, da, Radio Tiranu, Radio Skoplje i Radio Prištinu, to smo slušali. Taj radio, dao bih sve da nađem taj aparat, bio je velik i imao je imena gradova Evrope, čini mi se i radio Tirane, Pariz, Štutgart i otkud znam Rim, onako napisana nakićeno. Sećam se, slušao sam pesme Nedžmije Pagaruše, slušao sam za hapšenje Adem Demaćija '63. posle širenja zaštave organizacije RPUA, "Revolucionarni pokret za ujedinjenje albanaca" je delio zaštave po celom Kosovu, Prištini, Peći, Đakovici, Mitrovici, Vučitrnu, Prizrenu, bila je velika organizacija, na čelu sa čika Ademom. Slušao sam, a sa tadašnjom mojom pameću govorio sam da je Kosovo sada postalo Albanija jer pošto je dosla zastava, po mom mišljenju, menja se i identitet.

A naš svet je bio svet knjiga, bioskop je takođe bio aktuelan. Struga je relativno mali gradić, ima jednu glavnu ulicu, jednu samoposlugu tamo {pokazuje rukom}, nasuprot je bio bioskop, kino kultura. E tamo sam video prve filmove dok sam bio učenik trećeg razreda osnovne škole, doveli su nas iz sela u grad, čak smo mislili da te figure na platnu kada su u gro-planu¹ da će izaći kod nas. U početku dok smo bili deca, posle u gimnaziji mi smo sami išli u kino, znači nabavimo kartu i gledamo film. Filmovi su u ono vreme bili sa srpskim prevodom, samo srpskim, ni makedonskim, a da ne govorimo o albanskom prevodu. Ali, taj svet filma je razvijao našu fantaziju osim ove književne i one koju smo nasledili iz porodičnog ognjišta, jer moje rodno mesto i moja porodica je bila porodica koja je volela pesmu, gde se pilo, pilo za zdravlje, rakiju sam pio za stolom, pevali smo lepe pesme i svadbe su bile lepe, izvanredne, ali se i smrt tugovala tamo. Moja majka je bila najpoznatija naricateljka u selu, bila je rođena takva, kažu kada Nadira nariće {demonstrira rukama tugovanje}, i moje sestre takođe, jedna od sestara Špresa je nju nasledila, ona je bila naricateljka *par-exelence*.

Eremire Krasnići: Je li to dokumentovano?

Agim Vinca: Da, jer moja sestra se bavila folklorom i sakupljala je to, i to objavljivala, to je kao antička tragedija. Jedna žena vodi druge je prate, hor i antihor kao kod Homera, kod Eskila, Sofokla, Euripida, to je drevna tradicija, drevna tradicija. Sada je sve opustošeno zbog razvoja, ograničeno zbog modernizacije života. Godišnja slavlja su bila jedna retka lepota, Dan leta, Sveti Đorđe, slavlja

¹ Terminologija u kinematografiji: uvećani plan

godišnjih doba i verska slavlja, a narod tog mesta albanci, muslimani sigurno ne slave kao onda. I Veliki Bajram i Mali Bajram, znači dolazili su nam sa nekom novom košuljom, novim pantalonama, našem radovanju nikad nije bilo kraja. Učili smo po prvi put da vozimo bicikl, čovek ima bicikl i plaća da bi naučio.

Eremire Krasnići: Za proslave ste radili ovo?

Agim Vinca: Da, za vreme slavlja, pogotovo na Veliki Bajram i Mali Bajram. Ali onda gimnazija, četiri godine je trajalo školovanje, prošle su početne teškoće, sa jezikom, sa profesorkom biologije, UDB-om, sa inspektorom Buškom koji je namerno skidao kaput da bi mu se videla kubura i nas ugrozio. Naravno da nam ništa nisu uradili, nije se otkrila ta osoba jer smo je odbranili iako su nam pretili da će nas uhapsiti, da ce nas izbaciti iz škole. Sa onom idejom o begu u Albaniju ako ne položimo ispit iz matematike i drugim sećanjima, i za neku simpatiju za neku drugaricu iz razreda ili iz nižih razreda, koje su bile platonske ljubavi kao u stihovima Hamleta, "Reci nisam tvoj plamen, reci nebo se ugasilo, reci zemlja se obesila, samo mi nemoj reći dame ne voliš." To su stihovi koje Hamlet recituje Ofeliji, kao i svi drugi stihovi. Evocirao sam ovo u mom stvaralaštvu, pogotovo u poeziji a pogotovo u jednoj poemi koju sam napisao pre 30 godina i koju sam ponovo objavio povodom 50. godišnjice završetka gimnazije. Došao je kraj, večer mature u jednom hotelu, pesme, plesanje, fotografije, sećanja, počinje jedan nov život, gde ćeš poći, šta ćeš raditi, šta ćeš studirati?

Eremire Krasnići: Koje su bile brige vaše generacije, živeli ste u jednom mestu kao što je Makedonija, na njenoj periferiji, udaljeni od univerzitetskog centra?

Agim Vinca: U Prištini tada nije postojao univerzitet, Skoplje je imalo, sigurno makedonski. Priština je imala nekoliko fakulteta koji su bili filijale Beogradskog Univerziteta. Ja sam želeo da studiram Filmsko novinarstvo, posle glumu, posle književnost, treća sreća. Novinarstvo nije postojalo u Prištini, u Beogradu i Zgrebu možda, i u Skoplju nije bilo. Pošto sam završio gimnaziju upisao sam Pravni Fakultet u Skoplju. Moj brat koji je bio patrijahalan mi reče, " Dobro je biti pravnik, ima perspektivu, možeš postati ovo, poštati ono", i upisali su me. Otišao sam malo sa zakašnjenjem jer je trebalo obrati one jabuke u bašti pa kad to završis onda idi. I video sam sebe kao stranca, nisam imao stipendije ni kredita, nisam imao ni stan. Boravio sam kod jednog bliznjeg, jednu nedelju, drugu vidim ne ide, jer i oni su me videli kao breme tako da sam prekinuo studije i ispisao se, počeo sam da radim kao učitelj u jednom selu kod Kačanika, sa 19. godina, školske 1966-67-e

Znači '66-e sam završio gimnaziju i mogu da kažem da je moja generacija bila srećna, jer te 1966. u Julu, na Brionima, u Jadranskom moru, u Hrvatskoj je održan Četvrti Brionski Plenum Komunističke Partije Jugoslavije gde je smenjen ondašnji ministar unutrašnjih poslova, neslavni Aleksandar Ranković. Koji je... ne samo on, nego i drugi sprovodili užasan politički i policijski pritisak naspram albanaca generalno, na Kosovu da se rasele u Tursku, hapšenja, akcija oduzimanja oružja, obnovljene zloupotrebe, znači jedna uzašna policijska prisila. U ono vreme to je bilo jače ispoljeno na Kosovu

nego u Makedoniji, 50ih i 60ih godina. Možda, narodni otpor i samosvest je bila najjača na Kosovu, jer se dešavalo da su dolazili predavači iz Prištine, Đakovice u Tetovo, u Skoplje u to vreme, a kasnije je to bilo obratno.

I moj prvi kontakt sa Kosovom je bio 1966e, uistinu drugi, jer je prvi bio kad sam prolazio vozom kad sam bio kao đak trećeg razreda gimnazije 1964., u septembru. Po školskoj tradiciji srednjih razreda tada su bile ekskurzije po Jugoslaviji. Jedna ekskurzija koja je trajala 10 dana, možda 12, gde smo krenuli iz rodnog mešta za Sloveniju. I mi smo u trećoj godini imali ovo putovanje. Sećam se da smo iz Struge u Skoplje stigli autobusom, to je bio moj prvi dolazak, moj prvi kontakt sa gradom kao što je Skoplje. Tu smo se ušli u voz u Kumanovu smo sišli u Beogradu, oni profesori su namestili, i regulisali da stignemo u Beograd na dan kada se odigrava fudbalski meč usred Jugoslavije, između reprezentacije ondasnje Jugoslavije i reprezentacije Evrope, na stadijumu Partizana.

Da, da, ja sam pratio taj meč, ali nas je uhvatila kiša pa smo pokisli kao kokoške, nismo imali ni kišobran a obukao sam neki novi sako koji sam obukao po prvi put. Pokušavao sam da se sakrijem pod kišobran jednog Beogradskog gospodina koji je bio veliki navijač Jugoslavije. Mi smo otišli, oni naši profesori su bili ljubitelji fudbala, i smestili su nas u neku kuću na periferiji, gde nas je uhvatila kiša. Pamtim i rezultat, u ekipi Evrope je igrao jedan slavni fudbaler iz Portugalije koji se zvao Eusébio, izvanredan golgeter, kao danas Ronaldo. Uхватила nas je kiša, kad tamo neki čovek, neki Nehat iz sela Terbeš, iz Balabenište, gleda televizor. Ja mu kažem, "Ti ispade najpametniji". Bio je na suvom, dobro, ima televizor u Beogradu, ovde dole nema. Posle smo nastavili ekskurziju do Splita, do Ljubljane.

Mi smo posetili i onu poznatu Jamu u Postojni², Zagreb, i Beograd, sa autobusom. U ovoj ispovesti bih pomenuo i ovaj detalj koji mi se urezao u sećanje. Tu je bio moj prvi kontakt sa morem, iako je bilo sedam časova u Splitu bilo je lepo i suvo vreme. "Kupaćemo se". Nisam mu rekao da sam rođen uz obalu Crnog Drima i Ohridskog Jezera, znači kupao sam se u slatkoj vodi, u vodi Ohridskog Jezera koje je jedno od najlepših jezera na svetu, i Crnog Drima, reke mog rodnog mesta koji je bio moja muza gde sam odrastao i koji je bio kao moja aorta, kao žile moje krvi. I tako sa mojim drugarima Tefik, Refik, Selmani onaj drugi Halil, skinusmo se i bacili smo se i doživeo sam veliko razočarenje, jer čuo sam za more, ajmo na more, kupamo se na moru, tamo-amu ali...

Eremire Krasnići: Koja je razlika?

Agim Vinca: Razlika je u tome što slana, morska voda mi nije nimalo prijala i rekoh pa što želite ovo? Pa ovo je užas, slana voda u očima, u ustima. Tako smo plivali malo i izađosmo. Kažem, "Ne, ništa nije ovo more." Naravno da je ovo bio prvi kontakt, pošto je more uvek more. Ohridsko Jezero je mnogo

² Postojnska jama se nalazi na jugo-zapadu Slovenije. Druga je po veličini pećina u Sloveniji. Ova pećina i ostale pećine na tom delu su stvorene od strane reke Pivka.

lepo, kao more, samo nema soli, i veličina i dubina, i neću nikad zaboraviti, jer džabe sam krivio more jer more mi ništa nije krivo. '64. beše to.

Eremire Krasnići: '66e, kada ste došli da radite kao učitelj...

Agim Vinca: Sada ću se na to vratiti, znači to je bio moj prvi kontakt sa spoljnim svetom što bih rekao, video sam spavanje po domovima, gde su nas smestili, jeli smo, pili smo, i vratili se da nastavimo školu.

Kad sam se vratio u selo, učitelj u selu Doganaj kod Kačanika je bio uz ivicu Lepenca gde se put deli što vodi za Tetovo i put koji vodi za Brezovicu i ime nije slučajno, Doganaj. U to vreme, Eremire {obraca se osobi koja intervjuiše} su ga zvali Doganović, a škola se zvala "Milan Zečar" a danas se zove "Alji Aslani", i ja sam tu došao da predajem albanski jezik koji sam voleo. Bio sam odličan đak, spisi prihvatljivi, visoko su vrednovani, čitali su ih za predavanje albanskog jezika, za albanski jezik. Prva dva-tri dana počeo je da predaje neki Ramadan iz Vučitrna, a meni su rekli da je oštalo samo fizičko vaspitanje i domaćinstvo, ako hoćeš? Pristao sam. Predavao sam godinu dana. Selo je bilo bez struje, nije bilo električne energije, stanovao sam u školi, gde sam i jeo.

Nedeljom sam dolazio u Prištinu kod mojih sunarodnika koji su stanovali po privatnim sanovima ili domovima koji su onda bili kod današnjeg Filološkog Fakulteta i Narodne Biblioteke, menza je bila poviše. Domovi su bili nekadašnje italijanske kasarne, jer je prvi kovikt napravljen 1968-e, broj jedan. Tu sam upao u sredinu gde su bile moje kolege, postalo je nekoliko direktoriata, direktor je bio dobar čovek, dve-tri dobra učitelja, ja sam bio najmlađi, samo 19. godina, 19. godina a neki su bili izbačeni iz srednje sa dva-tri razreda, neki i sa osmogodišnjom školom, oni nisu ništa radili, samo su igrali šah i kartali se. Pored škole je bio neki kafić "Aziju" i tamo sam naučio da igram karte [tablič] i oni su igrali ceo dan i pili čaj, ruski čaj sam tu naučio šta je ruski čaj, teski čaj s utu pili, čaj sa dva čajnika.

I ta moja ljubav prema knjigama gimnazije i knjigama osnovne škole, sedmog i osmog razreda, i počeo sam da čitam "Beli Karavan", i "Oni nisu sami", i šta ja znam "Aferdita", tu je našao neprilagođeno tlo. Na polugodištu sam počeo čitati slavni roman Rabindranat Tagore, jedan indijski pisac, knjigu "Oluja Ganga", i završio sam u Junu, kada sam otišao na letnji raspust kući i nisam se više vratio tamo. Nastavio sam studije druge godine, jer sam ispite položio, i upisao se na albanski jezik i knjizevnost, i ispite sam položio u septembru. Digao sam ruke od novinarstva, napravio probu za upis na glumu, gde nisam primljen i vratio sam se knjizevnosti. To je bio moj istinski poziv i tu sam našao sebe, i sad sam ovde sa preko 30. izdatih knjiga, kažu i da vrede, ali nije na meni da to govorim. Tamo sam čitao samo "Rilindju" koju nam je donosio berberin iz Kačanika, u jednom džaku zajedno sa hranom koju je nama donosio, četvorici učitelja, koji smo došljaci, i samo smo tu stanovali, i "Rilindju" i ništa drugo.

E sada je interesantan moj prvi kontakt, drugi sad sa Kosovom. Prvi je bio kada smo otišli na ekskurziju '64-e iz Skoplja, Kumanova ali smo se vratili preko Mitrovice, znači Beograd vozom, Kraljevo

svugde gdesse prolazi kroz gradove Srbije, Šumadije i ušli smo u Mitrovicu, Vučitrn da bi otišli u Skoplje. I tamo sam video ljude sa belim kečevima, mada je u vozu bilo došta ljudi, usred dana, došta njih su se čak popeli na voz, oni su bili vrlo hrabri pošto je voz prolazio kroz tunele koliko se sećam. Znači, ova slika je meni urezana u pamćenje, jer sam Kosovo poznao iz poezije Esata Mekulija, knjige "Za Tebe", i poezije "Mom Narodu", "Beli keče" i druge iz romana "Beli Karavan" od Azem Škrelija.

Eremire Krasnići: Kod vas seljaci ne nose keče?

Agim Vinca: Ne, moji seljaci nose keče, ali je ona jedna vrsta šešira u obliku cilindra, ne okrugla. Njih nosi Debar, Velešta, Struga, Luma i malo su kraće onako {pokazuje rukama} bele keče, neki nose crne ili kačkete ili beretke, ali je moj otac ceo život nosio beli šešir ali je ne zovem keče, beli šešir. Eh, tu sam video hrabre ljude, vitalne, koje smo čudno gledali, pokušavali smo da dešifrujemo ono što smo pročitali iz knjiga, "Novi Život". Jer ja sam pročitao i "Novi Život" dok je moj brat bio profesor albanskog jezika i pesnik, i slušao sam radio, znao sam značenje Esat Mekulija, Nedžmije Pagaruše, Ismet Peje, Azem Škrelija, Adema Demaćija sam slušao kao čoveka koji izaziva državu, koji je tražio ujedinjenje Kosova i Albanije. U početku nismo bili političko svesni ali smo kasnije to već postajali.

Drugi Deo

Prva Jugoslavija, Druga i ona Treća do kraja XX veka. Ovo putovanje... sada sam završio gimnaziju i otišao sam u Skoplje da studiram Pravo, nije mi se svidelo, osećao sam se kao stranac. Nisam imao ni finansijskih mogućnosti i odlučio sam da jednu godinu radim kao nastavnik da bih preživeo. Pošao sam na moje prvo putovanje iz Skoplja do Kačanika, put je postojao, naravno ne asfaltiran, i sa velikim rupama, i iako sam sedeo na kraju autobusa kada bi zadnji točkovi upadali u te velike rupe te puta, moja glava bi se odbila o krov autobusa. Da i ovako je bilo to putovanje, trajalo bi dva sata do tamo. Tu sam sišao, posle sam pešačio jedan deo puta, otišao sam u tu školu. Počeo sam nastavu kao nastavnik, tu sam ostao jednu godinu, znači izgubio sam jednu godinu, ali je to bilo životno iskustvo.

Jedno životno iskustvo, posle u septembru sam položio 5 ispita za 25 dana, četiri-pet zadnjih ispita, jer sam samo jedan ispit položio u junu. A u drugoj godini, trećoj i četvrtoj sam bio stipendista univerziteta. Stipendija, tada je bio Univerzitet Beograda, Filozofski Fakultet, Priština i stipendija, retko ko bi dobijao stipendije univerziteta jer je bila potrebna visoka srednja ocena, a kriterijumi su bili strogi, bila je kao plata nastavnika, znači onoliko koliko sam primao platu kao nastavnik tamo sam dobijao stipendiju kao student druge godine. U trećoj godini takođe, u četvrtoj godini se povećala stipendija, znam sećam se bilo je 32 hiljade tadašnjih dinara u drugoj i trećoj godini, a u četvrtoj godini 50 hiljada dinara, da to je bila kao plata nastavnika. U četvrtoj godini bi pokrio svoje troškove, studirao

bih, stanovao bih u studentkom domu broj jedan, sada tamo kod studentskog centra, i slao bih pare roditeljima, mami i tati, i to je ostavljalo dosta utisaka u selu, taj i taj i studira i šalje pare roditeljima.

Eremire Krasnići: Znači to je bio konačan premeštaj na Kosovo?

Agim Vinca: Da, i ja sam završio studije za tri godine, i vratio se ponovo u rodno mesto. Radio sam jednu godinu kao profesor albanskog jezika i književnosti u srednjoj školi u Strugi, tamo gde sam završio srednju skolu. U međuvremenu kao stipendista univerziteta, kao student sa dobrim ocenama, bio je proglašen konkurs za asistenta. Ja sam konkurisao i izabrali su me za asistenta.

Eremire Krasnići: Na fakultetu u Prištini?

Agim Vinca: Da, na fakultetu u Prištini. Nekih šest meseci sam razmišljao kako da to izvedem, ne ja sam nego roditelji mi nisu dopustili, vršili su pritisak, "Ostani ovde da bi mogli da te vidimo. ili ćemo da napravimo kucu, oženimo te", normalno je to osećanje roditelja, ali kasnije je ispalo da...

Eremire Krasnići: Koje su to godine bile, '72?

Agim Vinca: Ovo su bile '71. '72, školska '71. U '70-toj sam diplomirao. '71,'72, celu godinu sam radio, započeo sam i drugu godinu, u međuvremenu sam objavio prvu knjigu poeziju "Feniksi" Skoplje, "Plamen bratstva" 1972. U to vreme knjiga je bila ne tako mali posao, tada se dobro prihvatilo, bili su redovi moje mladosti, znači jedan lirski dnevnik. Onaj svet, te inspiracije, te brige, te želje trudio sam se da ih artikulišem kroz ljubav prema rodnom mestu, ljubavi prema ljudima, prema svetu. Eh ovako bi sigurno i ljubav tretirao kao osećanje.

Eremire Krasnići: Kako vas je snašla '81-va u Prištini?

Agim Vinca: '81, leteli su avioni nad glavama ljudi, iznad krovova kuća, super-sonični avionic, naravno vojni da bi stvorili osećaj straha. Posle 11-og, ne čak ni posle 26-og, nego posle 2-og aprila kada se uvelo vanredno stanje, pošto sam u to vreme magistrirao '74-te, završio sam vojnu službu, oženio sam se. U međuvremenu sam postao i otac, uzeo pauzu semestra da bih odradio temu doktorata, ali su posle došli, desile su se demonstracije '81-ve, sećam se dobro tog 11-og marta.

Eremire Krasnići: Da li ste izašli na demonstracije?

Agim Vinca: Ja ne, mi nismo mogli da izađemo. Nismo izlazili jer bi to automatski značilo izbacivanje sa fakulteta. To bi radili mladi, i studenti, ali mi smo ih inspirisali, neke smo i podržavali moralno. Pa je posle počeo zloglasni period diferencijacije koji je trajao devet godina, od 1981-1989-te. U 1989. mi koji smo je shvatili indoktrinatori mladih, nacionalisti, iredentisti, separatisti nas su izbacili iz saveza komunista, znači nekih 70. intelektualaca širom Kosova, opštinski odbor nas je izbacio. Ja sam bio kažnjen pred izbacivanjem, i izbacili su nas.

Eremire Krasnići: Zbog kojeg razloga su radili to pred izbacivanje?

Agim Vinca: Zato što...prvo smo bili optuženi da smo bili opterećeni nacionalizmom ja i neki drugi profesori, zatim nakon što su nas branili kolege ova optužba se malo smekšala, modifikovalo se u: nisu se dovoljno borili protiv albanskog nacionalizma, to je bilo. Faktički nije bilo albanskog nacionalizma, to su bili legitimni zahtevi, znači, glavni zahtev '81. je bilo da Kosovo dobije status republike. Šta je tu bilo loše, Crna Gora je bila republika, Makedonija republika, zašto Kosovo da ne bude? Sa ovim granicama koje je imalo, znači to je bio zahtev i mi smo to podržavali. Naravno bilo je i onih koji su nas osuđivali poput moje generacije, ja sam bio student i tu sam učestvovao na demonstracijama nisam bio organizator, nego učesnik znači u centru gde je danas trg "Majke Tereza", od pozorišta se krenulo. Prvo smo se okupili kod Filozofskog fakulteta a posle ovde. Tu su se čitali zahtevi, posle je upala policija, hteli smo da odemo do tadašnje Pokrajinske skupštine, a to je ova današnja skupština, posle su počeli sukobi. Posle slomljena stakla, bilo je malo prevrtanja automobila. Jedan dečak je čini mi se ubijen na terasi, jedan mladi dečak srednje škole "Murat Mehmeti", 17-18. godina je ubijen, drugi su bili povređeni. Tu sam pohađao kao đak zajedno sa kolegama. Dok '81-ve znači profesori univerziteta tražili su profesore da im sude, i bilo je onih koji su to radili sa zadovoljstvom, bilo je i onih koji nisu baš to radili sa zadovoljstvom, i bilo je nas koji nisu hteli da obrazlože te teške osude, jer smo mislili da nisu pravedne što zapravo i nisu bile. To je bio sistem koji je imao monopol na vlast i koji je imao monopol na istinu.

Jedan član Vrhovnog Komiteta koji je bio nov u ono vreme, Agim Zatrići, imao je zavšen fakultet dao je procene Pokrajinskog Komiteta da, "Ovo su nacionalističke, iredentističke, separatističke demonstracije", sa pozicija da se albanski nacionalizam i iredentizam i druge ocene ne priznaju, nije navodno dozvoljena debata i da... trajalo je to sednica za sednicom, eh koliko sednica? Samo tokom jedne sedmice 1982. na Prištinskom Univerzitetu je, od ponedeljka do petka održano 99. sedmica, 99. skupova za diferencijaciju, pošto je Prištinski Univerzitet ukupno imao 99. osnovnih skupova. Od ponedeljka do petka, ja sam bio na dnevnom redu, gde sam bio kažnjen isključivanjem. Branili su me moje kolege a i studenti, neki su bili članovi saveza, i kao studenti. Znači, profesor se na svojim predavanjima bavi naukom i ima kritički stav prema političkim fenomenima, ovim ili onim otkud znam.

I '89-e smo udaljeni, a ja sam bio kandidat za izbacivanje i sa univerziteta, ali u međuvremenu su se okolnosti promenile, pao je monistički sistem, legalizovan je politički pluralizam, počelo je oslobađanje političkih zatvorenika, i nije imalo smisla da ljudi budu isključivani zbog političkih ubeđenja. Ali, u Junu 1991-e, na Prištinskom univerzitetu su primenjene takozvane nasilne procedure od okupatorskog srpskog režima, znači smenjeni su svi albanski dekani, rektori, prorektori i postavljeni su srpski dekan i rektor i nekoliko albanskih kvislinga, tako se desilo, ali i albanci koji prihvataju taj režim. Posle toga sam se udaljio sa fakulteta 15-og Juna 1991, jer je bio kraj godine, letnji odmor, i sa motivacijom smo se vratili da bio deo u nelegalnim protestnim skupovima. Imam

odluku. Posle su nastavljene diferencijacije, isključenja, namera srpskog vlasti je bila ne da nas isključe nas koji smo zapali za oko kao nacionalisti, nego da zatvore univerzitet, tako je i bilo.

Eremire Krasnići: Kada je zatvoren Univerzitet?

Agim Vinca: Univerzitet je zatvoren tokom '91-e godine. I mi smo se organizovali da predajemo nastavu po privatnim kućama, školama na periferiji, i različitim objektima. Srpska strana je imala zgrade, mi smo bili izan, znači nismo priznavali srpske zakone. To je bio takozvani sistem kuća-škola, samo što su osnovne škole bile u podrumima tih objekata, srednje škole i univerzitet je bio vani. I tako je to trajalo 9. godina sve do '99-e kada smo se posle oslobođenja vratili kućama.

Eremire Krasnići: Vi ste bili angažovani i na drugim političkim aktivnostima, organizovanjima... jel nam možete reći i oko pozicija Albanaca u Makedoniji ?

Agim Vinca: Sada u '80-im godinama , posebno u Makedoniji je bio užasna represija naspram Albanaca i na Kosovu ,ali se na Kosovu prekoračilo sa represijom. U Makedoniji je bio istinski teror naspram inteligencije, naspram mladih, institucija, znači tražilo se od Albanaca da se imena, imena gradova pišu u slovenkoj formi, ne Škup već Skoplje. I kad govore albanski, radio Skoplje, "Govori radio Skoplje" i radio Debar, "Govori radio Debar". Imena dece, knjiga, sve ovo je rađeno, navodno, u ime borbe protiv albanskog nacionalizma. U suštini, cilj je bio da se marginalizuje albanski narod, da se suže njihova prava. I srednje škole su počele da budu paralelne, takozvane zajedničke, u jednoj paraleli ubace pet makedonskih učenika i onda nastava bude na makedonskom. Zabranjivane su pesme, i pesme o Muji Ulčinaku i Bajram Curija, i ne druge. Otpuštanja ljudi sa posla, hapšenja, i sve tako.

Ja, kao rođeni albanski intelektualac, školovan, odrastao tamo, ali sam živeo u Prištini naravno nije u mojoj prirodi da pravim čuda, možda nismo imali mogućnosti da uradimo mnogo, ali ako bi digli malo glas postojala je mogućnost da ugrozimo sebe i porodicu. I prvi rukopis u odbrani albanskog integriteta, za njihova prava protiv nasilne policijske politike sam napisao '86-e, ali naša štampa nije to objavljivala ovde jer nisu bile na linijama saveza komunista. U to vreme izlazila je jedna revija u Zagrebu, novine, nedeljna revija "Danas", izlazila je jednom nedeljno, čini mi se sredom i ona je imala liberalniji stav o političkim odnosima u ondašnjoj Jugoslaviji. Znači tamo smo mogli da objavljujemo rukopise, pisma, duža reagovanja u artiklima, sa analizom o problemu, pogotoco za situaciju albana u Makedoniji, gde je i natalitet ograničen. Bio je to na neki način genocid, ali, za treće dete je trebalo platiti porez, a kamoli primiti dečiji dodatak, znači jedna vrsta etnocida.

I tu sam počeo '86-e , posle sam nastavio, objavio sam niz rukopisa o poziciji albana u Makedoniji, zadiranju u njihova prava, za silu koja se nad njima primenjivala. Nešto od toga je bilo polemika sa makedonskim intelektualcima, novinarima, publicistima, piscima, neke su bile zatvorene sa analitikom problema. I znam da je protiv mene 1988-e pokrenuta užasna kampanja u Makedoniji, jer

bilo nas je tada malo, tako je bilo, tako se nekom svidelo, ovo je istina. Profesor Redžep Ćosja je pisao, ja, i bili su Škeljzen Malići i Veton Suroi, nije bilo drugih. Škeljzen Malići i Veton Suroi su bili u poziciji pro-Jugoslavije, oni su bili za očuvanje Jugoslavije, ali za reformiranu Jugoslaviju, demokratsku onako liberalnu, da kažemo pluralističku. Radili smo sa pozicija odbrane vitalnih interesa albanskog naroda, raskomadnog, zloupotrebjenog, pod stranim suverenitetom, proganjanog, masakriranog i tako. I naravno, koliko nam je omogućivano protivljenju nasilnim kampanjama koje je vršila ondašnja vlast pogotovo u Makedoniji.

'98-e je pokrenuta užasna kampanja protiv mene, sve radio stanice, od Radio Skoplja, do Radio Kičevo, novine, znači "Makedonija", "Večer", „Plamen bratstva", što su bile na albanskom, objavljivale su i pisale tekstove. U jednom od tekstova je pisalo da sam izbačen iz gimnazije, kao gimnazijalac, kao nacionalist, uistinu sam tada i ispitivan, kao što sam rekao, ali ne izbačen, nisam bio izbačen i završio sam gimnaziju, a jedne sam se godine vratio kao nastavnik. Sa lažnim optužbama, kada su videli da neću stati, opštinski komitet komunističke partije Struge u saradnji sa organima državne bezbednosti, jer tamo su bili dosijeji, organizovali su kampanju, naterali su ih, naterali su ih možda a možda i svojevolumno sa predstavnicima organizacije političkog društva mog sela da se distanciraju od mene. Predsednik saveza, predsednik mesne zajednice, znam im imena ali ih neću reći.

Sekretar organizacije saveza komunista, predsednik organizacije boračkog saveza, predsednik socijalističkog saveza radnog naroda i predsednik omladine, sva petorica su objavili tekst na makedonskom gde kažu, "Mi uživamo sva prava". Oni nikad u svom životu nisu uzeli nijedan dokument na albanskom jeziku, već samo na makedonskom, od rođenja do smrti. A Agim Vinca obmanjuje Jugoslovensku javnost, i zbunjuje nas njegov potez jer je on dete jedne nacionalističke porodice, ima takvog ujaka, brat mu je takav, ujak ovog ima prijatelja u emigraciji, i drugih sličnih stvari. U tom pismu se pominju 11. ili 12-13. imena drugih osim mog, zbunjuje nas kako može neko takav da vaspita svoju generaciju. I to pismo je objavljeno u novinama "Nova Makedonija" sa naslovom "Ekstreman neprijateljski prikaz Dr. Agima Vince", i novinama "Danas" iz Zagreba gde je isto tako objavljeno samo sa naslovom blažeg značenja. I došao je do Fakulteta, crveno pismo sa crvenim pečatom, da je tako savez komunista je imala kao politiku kominizma, marksizma i tražila je da Filozofski fakultet preduzme mere protiv mene kao čoveka koji je dezinformiše jugoslovensku javnost.

Naravno da to nije imalo efekta jer je predsednik Skupštine za Sankcije bio moj kolega, koji je rekao, "Ja znam šta se tamo desilo". Bio je iz Preševa gde je završio srednju u Skoplju, ali je došao da mi kaže, reče mi, videh ga i reko, " Izbaci me, nemoj da rizikuješ zbog mene", "Ne" reče. Ali je objavljeno u "Danas" i ostavilo je loš utisak, razumeš, i tada sam bio nateran da odem na voz iz Prištine i da odem u Zagreb da uzmem moju dokumentaciju sa sobom i da se sretnem sa direktorom lista "Danas", zvao se Mirko Galić, koji u početku nije hteo da me primi, jer mi je sekretarica rekla da ima mnogo posla. Posle sam joj dao vizit-kartu jednog profesora tamo Matvejevič, on je bio jedan književni pisac i književni kritičar veoma poznat sa kojim sam se sastao tokom dana. I on mi reče da

mu je direktor prijatelj, i napisao je na poledini, primio me je i rekao mi, "Ja sam dotični Agim Vinca, što ste ga objavili i došao sam ovde da vam kažem, da li ja dezinformišem Jugoslovensku javnost ili šta?"

Oni su uistinu bili slepi alat države, uradili bi to i ako bi im rekli da Crni Drim teče uzvodno, oni bi to potpisali, i trojica njih bi se potpisali na ćirilичnom pismu. Dao sam im izvod rođenja, izvod većanih, četiri svedočanstva iz gimnazije, i diplomu, gde je u dokumentaciji sve bilo na makedonskom a dokumentovaču i ostalo. I on me je lepo dočekaao i pitao me, "Šta mogu da učinim za vas?" Rekoh, "Prvo da mi objavite duži članak koji preseca", i odmah ga je objavio u sledećem brou i to na jednoj i po strani. Da "Danas" objavi jedan članak na jednoj i po strani, u to vreme je bila velika stvar. I nakon toga, jedna grupa intelektualaca iz mog rodnog mesta ovde u Prištini im je odgovorila, i to je naravno ostavilo vrlo dobar utisak, prodje i ta '88-a, dodje '89-a.

Sada je '89-e na Kosovu bilo užasno. U Makedoniji kao da je došlo do omeškavanja klime jer je došao pluralizam i desile su se kadrovske promene, na čelo saveza komunista došao je jedan reformator tamo Petar Gošev, pali neki šovinisti. I ovde, zato što je sada Miloševićeva Srbija vodila bitku za promenu Ustava i povratak Kosova pod skute Srbije, znači preuzimanje ingerencija koje je Kosovo imalo sa Ustavom iz 1974-e. I '89-a je bila u stanju vanrednog užasa, divlje kampanje, psovanja, optužbi majki, albanske žene su nazivane "mašine za veš", mašine za proizvodnju dece, i tako dalje. Ja sam i protiv ovoga reagovao, čak sam objavio tekst u "Politici" i u "Nimpo", skraćene, ali prvashodno u "Danas-u".

Sada se prenelo, što bi rekao, problemi ovde su kao posledice svih pritisaka, ovom nasilju, ovim divljim kampanjama svemu što je albansko, od etnogeneze do tek rodjenoj nedonoščadi. Desio se slavni štrajk rudara Trepče na devetom horizontu koji je uzdrmao Jugoslaviju i Evropu a u isto vreme su se studenti okupili u sportskoj hali onda zvanj "25. Maj" a sad "1. Oktobar" i tamo smo ja i više mojih kolega učestvovali smo zajedno sa studentima. Posle toga, znači, oni zahtevi za ostavkom Ali Šukrije kao člana Jugoslovenskog Vrh, i Rahman Morine koji je bio broj jedan kvisling na Kosovu, predstavnik Komunističke Partije, koji je došao iz Policije i Sekretara Komiteta Mitrovice, Husamedin Azemi. Oni su kao dali ostavke, posle su su povukli i izvukli rudare, kao što rekao, iz jame, studente iz hale sportova i nastavljena je represija, različite kampanje, privođenja u policiju.

Ja sam bio, kasnije sam shvatio da kad je trebalo da se izmeni Ustav 23-eg marta, održala se sednica Skupštine Kosova, Skupština Kosova je bila opkoljena tenkovima, svugde policija, na svakom koraku srpski policajac i svi iz bivše Jugoslavije. Učinjene su nasilne promene Ustava, održan je sednica Skupštine Srbije. 28-og marta sam uhapšen u ranim jutarnjim satima, u pet i trideset, sedam osoba je došlo do vrata mog stana, tri policajca da mi skrenu pažnju. Tri policajca, tri civila i jedna žena su mi upali u kuću, uzeli su više fascikli, više tekstova, povelili su i mene sa sobom. Ispitivali su me 20. sati, pitali su me od rođenja do danas. Ali, imao sam jednu sretnu okolnost, rekao bih, jer je moje delo bilo

javno, pisao sam, diskutovao sam, reagovao sam javno, nisam pripadao ilegalnim političkim organizacijama, i možda me je ovo takoreći spasilo.

Tog dana 28-og marta su ubijene 22. osobe, mladi momci i devojke, dok se u Beogradu pio šampanjac jer je Kosovo izgubilo autonomiju iz '74-e, nije imalo ustavna prava koja je ranije imala. Za ovo se ratovalo godinama, Jugoslovenska štampa je bila užasna, pogotovu "Politika", tu je bila jedna monstruoza kampanja laži, sa pretnjama, sa optužbama, sa svime. Mi, znači više intelektualaca, gde je bilo uhapšenih kao Ukšin Hoti sa svojom grupom, pre toga su mnogi privedeni, mnogima zaprečeno, mnogi su otpušteni. Ja sam bio od onih što su privedeni, zadržani, ispitivani, pušteni, priveli su me još jednom za žalbu, žalba 215-a intelektualaca koja je bila '89-e za odbranu ustava Kosova. Posle kada je 5-og jula nasilno preuzeta Radio Televizija Kosova, i da mi skrenu pažnju da ne utičem na studente da izđu na ulice, jer će biti prolivena krv. To je bila presudna reč, što bi rekao, vi imate odgovornost!

Eremire Krasnići: Šta ste govorili vašim učenicima iako ste bili pod prismotrom za ovo?

Agim Vinca: A onda je stigla 1990. godina i počela je ona velika akcija pomirenja. Tu akciju su započeli naši mladi, naši studenti, bivši politički zatvorenici drugog februara 1990. godine u selu Bistrica, u Dečanima ili Peći, Peći. Započeli su je jer u demonstracijama '89-e u odbrani autonomije Kosova srpska propaganda je širila laži da albanci nisu ubijeni of strane srpske policije, nego su se međusobno poubijali zbog osveta. To je bila polazna osnova. Ova akcija se proširila u velikoj meri i u nju su se uključili, osim studentata, mladi i univerzitetski profesori, intelektualaci, pisci i drugi na Kosovu, u selima, gradovima, i ja sam se uključio.

Razlozi zbog kojih sam se uključio ovom pokretu su, kao prvo zato što je to humanitarna akcija, znači, zato što smo imali tradiciju kanuna, krvnih osveta i ne postoji ništa bolje od toga da se decenijama zaraćene porodice dogovore i da odagnu teški teret sa svojih ramena. Ali osim toga, osim što smo morali da stvorimo jedinstvo, front protiv srpske hegemonije, srpskog nasilja i terora koji se vrši i najmanje što sam ja mislio je, pomislio sam da ne bi prošlo mnogo vremena dok albanci ne budu prisiljeni da na ustanak, da uđu u rat, i bilo potrebno je da u rat uđemo ujedinjeni i homogenizovani. Akcija je bila uspešna, krvne osvete su bile oproštene, svađe, povrede, uglavnom u ime naroda, zastave, Kosova, kosovske omladine. To je bilo ono što ljude, čine da prevaziđu veliki bol, te gorke uspomene, imalo je još težih slučajeva.

Eremire Krasnići: Koliko su bile stare?

Agim Vinca: Bile su 30, 40 možda čak i 50 godina a i manje. I naravno, to je mobilisalo ljude, jer pored pomirenja krvnih osveta, razvijali su se i drugi pokreti, drugi oblici reagovanja, mobilisali su narod. Ja sam učestvovao koliko se sećam, od 2. marta 1990. godine, u selu Bajčina, ne Bajčina, nego neko drugo selo u blizini Prištine. I tu je bio jedan starac u vrtu koji je oprostio krv, zvao se Hašim Bajčinca,

bio je sitan, sećam ga se. To je bio moj prvi kontakt sa njim, a onda sam tog dana čak napisao pesmu, pesmu koju imam u jednoj od mojih knjiga. Bio je mart, april, krajem aprila, tada se slavio 1. maj, ja sam otišao u mom moji rodni kraj, 1-og maja...

Eremire Krasnići: Bili ste u Bubavecu jel da?

Agim Vinca: U Bubavecu? Da, bio sam u Bubavecu. Bio je jedan veliki skup u Bubavecu, čak sam tada pratio i jednog švajcarca koji je došao [u] poseti na Kosovu, bio je učitelj po profesiji. Da li je takođe imao još neku misiju ja to ne znam, ali pošto sam ja pričao francuski zamolili su me da mu se pridružim. I on je bio zadivljen ogromnim skupom, naime, celim narodom, bio je praznik tog dana, bio je Bajram, i imami i sveštenici, govori, devojke, žene, muškarci, muškarci sa brkovima, sa kečevima. Znači sve kategorije, zatim ručak, ručak na sofri, gledao je on nas dok smo sedeli, sreo sam ga opet, nekoliko meseci kasnije tokom jedne posete Švajcarskoj, i skup u Bubavecu je bio ogroman.

Krajem aprila sam otišao u moj rodni grad u Velešt, Struga, i pomislio sam znajući da je i tamo imalo krvnih osveta, jer smo mi jedni, jedan narod, imamo jednu tradiciju, isti mentalitet, da počnemo akciju da počnemo njeno širenje i tamo. I pomislio sam da sa jednim kolima ili dva ponesem nekoliko od mojih zemljaka, mojih seljana i poslati ih u Verat e Lukes, da bi se oni inspirisali i učinili istu stvar. Ali kad sam tamo stigao, video sam da nema potrebe da se ide kod Verat e Lukes, jer ono što se dešavalo na Kosovu emitovano se na televiziji, novinama i kontaktima, učinilo je svoje, dao je svoj efekat pa smo mi zajedno razvili strategiju da bih počeli sa pomirenjima krvnih osveta u selu Veleša, u Struzi. Slučajno, sam ja bio zadužen za ovu grupu, čak su meni prišli jer sam ja bio intelektualac koji je imao ime, ne samo kao pisac, kao nastavnik, nego kao i neko ko se opirao protiv jugoslovenske vlade, makedonske, srpske.

Stigli smo u Ohridu, ja sam bio tu, zbog toga što je moja supruga je iz Ohrida, kod njene porodice su došle dve osobe sa automobilom, od kojih je jedan bio lekar i imao je problem u porodici a drugi je bio aktivista, došli su i otišli smo. 30. aprila smo se sreli u kući jednog seljana, naš patriota, po imenu Nazif Žuta, čak i intelektualci iz Prištine i rodnog mesta, izradili smo strategiju, napravili smo spisak krvnih osveta, bilo ih je oko pet ili šest osveta i po dva, tri i po koliko. Počeli smo, da li da počnemo od slučaja koji se smatrao lakšim, ili težim? Došli smo do odluke da počnemo sa težim slučajem. Bilo je teškoća, ali su bili deset, petnaest, dvadeset, grupa se povećavala. I za dva dana, prvog i drugog maja u selu Velješta, Struga po prvi put u Makedoniji, nije ni počelo ni Tetova, niti Gostivar, ko drugačije kaže, taj laže, to su činjenice koje su dokumentovane i [u] pres štampama i svuda, a postoje i fotografije i drugih dokaza. Pomireno je pet osveta i oprosteno je par povreda i jedna svađa. Bio je to veliki uspeh, neki od slučajeva su bili zaista veoma ozbiljni, dva su bila u mojoj porodici Vinca, moje pleme. Jedan je bio, izvoli?

Eremire Krasnići: Kakva je bila priroda [slučajeva]?

Agim Vinca: Jedan slučaj je bilo ubistvo, s obe strane je bila po jedna ubijena osoba, ali su bili bez dogovora, Reći, Vinca. I mi smo ih pomirili uzimajući predstavnike jedne porodice, i odlazili kod druge porodice, a ne samo po skupovima ili *odama*, popili bi kafu i oni opet ovde, što se na Kosovu nije dešavalo jer je to bio veoma obiman posao, i to smo takođe činili ponekad, ne u svim slučajevima. Bio je još jedan slučaj gde je svekar ubio svoju snaju, svekar je bio zločinac i posvađao se sa sinom, snaja je ušla da bi ih odvojila i on je pucao sa pištoljem od ispod. I to je bila žena iz moje porodice, rođaka, i ja sam tu plakao kada smo otišli tu kod mojih rođaka, jer ja sam imao ključnu reč i ja sam morao da prvi govorim, i ako nisam bio najstariji, ali tako reći lider. I kada sam počeo, morao sam da ih uverim da je to za dobrobit svih nas, znamo da vam nije lako, ali vi ne opraštate njih, nego praštate za svoju budućnost, vašu decu, naciju, omladinu ovog naroda, naših vrednosti, suočavamo neprijatelja, vekovnim neprijateljima.

Ovo su bile, kako reći, reči, argumenti i ja kad sam tamo počeo, nisam mogao da se uzdržim od plakanja, preplavljen sam bio plačućući. Ja sam nju poznao, znači ona je bila moja porodica, i ona je bila ubijena, kako reći, sa rukama u testu i ostavila je decu. lako su deca mala i on je bio u zatvoru, izašao bi možda, ali ga ne bi oprostili. I tako bilo je mnogo teških slučajeva, bilo je raznih slučajeva, nijedan slučaj nije bio kao drugi, imali smo uspeha. I budući da sam ja još bio na poslu, znači na fakultetu, ostao sam dva-tri dana i vratio se.

5-og maja sam se vratio. 2, 3. maja, 5-og maja se održao jedan veliki miting, možda najveći posle Verat e Lukes, u Bubavecu, možda čak i pre Bubaveca ovde u Koljovici, Priština. A pošto sam ja prisustvovao, tražili su od mene da održim govor uporedo sa Antonom Četom, Mark Krasnićijem, Zakarija Canom, njih tri. Tu su bili Luš Đerđi i imam Bubaveca, Dževat Krueziu i mnogo drugih, mnogi pisci, intelektualci, profesori i tražili su govor. I ja sam to napisao ovako, "Prolećno pomirenje" nazvao sam je, takođe je televizija Prištine tada emitovala pre preuzimanja kontrole od strane Srbije. Bio je poseban trenutak, znači bilo je veoma veliko okupljanje, čak je bio i jedan slučaj, jedna osoba koju sam takođe poznao kome su ubili dva brata od porodice Sfišta ovde iz Vranjevca, Kodra e Trimave, dva brata i on je bio zet u Strugi tamo. Upoznao se sa jednom devojkom koja je došla u srednju medicinsku školu, koja mi je bila bliska, rođakinja i tamo je bio veliki broj onih koji su opraštali.

Došao je doktor iz Prištine koji je radio u Zagrebu, mislim da se zvao Nazmi Krasnićić. Bio je defektolog i došao je neočekivano do govornice i sećam se da je rekao, "Mi ćemo jedni drugima oprostiti krv, ali krv koja nam je prolivena od strane Miloševića, Kadijevića i Mamule, nikada nećemo oprostiti!". Zna se koje bio Milošević, Branko Mamula je bio admiral jugoslovenske vojske, Kadijević je bio načelnik osoblja Generalštaba i potom je ubijeno još koliko momaka, došli su u kovčezima iz vojske, u kovčegu. Svi ovi slučajevi su bili deo tih događaja, dešavanja, sve je to bilo akumulacija. Mi smo učestvovali u njihovim sahranama i održali smo [govore] na ceremoniji podizanja spomenika, i šta ja znam.

Nakon njegovih reči, srpska policija ga je uhapsila, uhapsila je onog doktora koji je došao iz Zagreba, zabranjena su velika okupljanja, zabranili su velike skupove gde su prisustvovali nekoliko desetina

hiljada da ne kažem više. Posle nekoliko dana interveniše Hrvatska, jer je on očigledno državljanin Hrvatske i pušten je iz zatvora. Tako se zatim akcija pomirenja krvnih osveta proširila i na drugim albanskim oblastima u Makedoniji, u Tetovu, Gostivaru, u selima, u Kičevu, i nastavila se kod mog mesta rođenja u Strugi, tamo u selu su drugi nastavili, a mene bi nekada pozvali. Desilo se da sam otišao za neke nove slučajeve, ali zatim kako reći, postalo je kao neka vrsta neizjašnjene institucije.

Eremire Krasnići: Zar ni u Makedoniji nije bilo dobrih odnosa sa državom i zakonom, zašto je bilo potrebno da se ovi računi međusobno reše?

Agim Vinca: Ova ubistva?

Eremire Krasnići: Da.

Agim Vinca: Ona su se dogodila pre 30-40 godina, nažalost dešavaju se i danas. Dešavaju se i danas, svuda se ubijaju. Mi smo u to vreme dali i poruku, ali stvari se zaboravljaju. Mi smo narod sa vrednostima, ali imamo i mnogo poroka, rekli smo im: "Mi danas praštamo krvne osvete, pozivamo vas da ubuduće otvorite oči, da prikupite svoj mozak i ne ubijate više vašu braću ili svog komšiju ni u kom slučaju, a da posle toga kažete, odneću ovaj slučaj kod Antona Čete i krv će mi biti oproštena, ne!", I neko vreme ovo je imalo efekta. Sada ljudi su živi ljudi, ima ih u svim vrstama, ali cilj je bio da se stvori jedinstvo, front, i to se stvorilo, svest je svorena. Posle su se odvijali neki događaji, kako su se desili da se razvijaju, političke stranke su se pojavile, i na kraju i OVK, i Kosovo 99-e se oslobodila srpske okupacije od skoro jednog veka. Od 1912-13, do te godine, jer je Kosovo okupirana zemlja, uključujući i Makedoniju, Srbija i Grčka su se proširile od balkanskih ratova, okupirali su albanske teritorije, Kosovo i Čameriju.

Čak i mi kao intelektualci, znači, ja odkad sam se opametio i postao potpuno politički svestan, rekao bih od 1965. godine. imao sam ovo mišljenje i imam mnogo argumenata za to i mislio sam, jer je ovo legitimno pravo mog naroda. Ja bi branio i prava drugih naroda ako bi im se ista ugrozila kao čovek, jer čovek mora da bude čovek, ali mora biti i humanista. Pre nego što smo albanci kaže Monteskje, poznati francuski filozof, kaže, "*Je suis tout d'abord homme par hasard francais*," što znači, prvo i pre svega sam čovek i slučajno sam takođe francuz. Mislim da je ovo tvrdnja, ovo je epigraf, ovo je moto da ja kao intelektualac sam pokušao da pratim i poštujem u životu.

Eremire Krasnići: Gde ste bili za vreme rata?

Agim Vinca: Tokom rata sam bio u Prištini. Pet dana u mom stanu 24, 25, 26, 27 i 28 smo došli u Makedoniji.

Eremire Krasnići: Bili ste prisiljeni na to ili?

Agim Vinca: Ne, hteo sam da promenim mesto jer je ispred moga stana bila locirana srpska policija. Tu je jednom bila jedna kuća srpskog lekara, gde je u to vreme bila vodovod Prištine, svi zaposleni su bili srbi, i tu je posle locirana srpska policija i hteo sam da promenim mesto, da odem kod mog prijatelja u Ulpiani malo dalje, ali je tamo jedne noći ispred otišla paravojna formacija i nije se ni on sam osećao bezbedno. Moja supruga i ja sa makedonskim pasošima, jer je u međuvremenu Makedonija postala nezavisna država i kao građani Makedonije, sa makedonskim pasošima smo pokušali da izađemo.

Ovo je jedna od istorije. Zatim tu u Veternik, blizu benzinske stanice, policija nas je zaustavila, mene su ubacili u kombi, pretili su mi ubistvom, opljačkali su me. Jednom je srpski policajac povukao obarač automatskog oružja, a onda je njegov šef koji je proveravao pasoše rekao, "Ostavi, ostavi, nemoj prljati ruke sa njim, jer će ga oni drugi usput srediti," tako je bilo. Čak mi je i rekao, jer ove dokaze nismo nikada dali "Imaš para kod sebe?" Rekao sam, "Imam", "Koliko?" Imao sam oko 320 evra ne evra, maraka, jer u to vreme sam paralelno radio i na našem univerzitetu, i međuvremenu je stvoreno 3%. Krenuli smo bez plat3, zatim 20 maraka, 30 maraka, 50 maraka. U 99-oj moja plata kao univerzitetski profesor, pod najvišom pozivu profesor je bila 300 maraka.

Ja sam primio jednu platu, poslednju platu i 20 maraka su nam dali, jer je uoči bio praznik Bajrama, i taj novac sam držao stalno u ovom džepu ovde {pokazuje na džep}, ne držim novčanik. Izvadio sam, srpski policajac ih je video, imao sam još nekoliko makedonskih denara, nisu imali nikakvu vrednost, video ih je i strpao u džep, ove makedonske denare je rekao, "Uzmi!" I opet mi je pretio, i jednom je rekao, "Izađi! "Kada smo izašli iz kombija, moja žena je gledala da vidi gde su me udarili. Na sreću nisu me udarili, pretili su mi smrću, "Ti si Agim Vinca, Agim Vinca kao da sam čuo to ime negde. Ah, ti, ti učiš one, one iz OVK. Tražili ste NATO, sada ćete videti." Rekao sam: "Bežite u Makedoniju", rekao sam, "Ja bih da odem ako je moguće." Pokajao sam se i počeo da se vratim, i rekao dok me ubiju na putu, nek me ubiju u mojoj kući. I on mi je rekao "Možeš, možeš." srpski policajac, ali sam se bojao da neće da mi nešto srede usput od Prištine do opštine Elez Han. Zaustavili su nas sedam puta, pet puta su me opljačkali, imali smo u celini sedamsto maraka sa sobom. Podelio sam ih sa svojom ženom, neke neobrijane srpske paravojne snage koje su došle iz Leskovca tražili su nam pedeset maraka, "Izvolite." Otišli smo u Elez Han, tamo su srpski policajci bili su raposloženi, jer su bili zainteresovani da albanci napuste Kosovo. Poneo sam još jednu mladu ženu u kolima sa dvoje dece koja su se držala za ruke.

Eremire Krasnići: Da li ste čekali tamo na granici?

Agim Vinca: Vrlo malo. Ona žena je bila iz Uroševca, i pitao sam je, "Gde ideš?" Rekla je: "U Skoplju." "Gde?" "Kod sestre", "Upadaj". Kada sam izašao, kada sam prešao granicu sa makedonske strane su nam se obratile deset, dvanaest kamera, ako ne petnaest, čekali su tamo. "Zašto bežite? Bežite od straha zbog NATO bombardovanja?" Rako sam im, "Ne." "Engleski, engleski", rekao sam, "Ne", "francuski", rekao sam, "Ne, na francuskom. Od NATO bombardovanja niko ne bi mrdnuo sa Kosova, bežimo od užasnog srpskog terora počinjenog protiv civilnog stanovništva na Kosovu, gde život ljudi

ne vredi ni koliko život mrava. Čak i ako te ubiju, nema ko da vas sahrani." Jedna novinarka, čini mi se makedonka, rekao sam, "Oni ubijaju, oni kolju, oni siluju, pljačkaju, oni..." Rekla je: "Pljačkaju?" "Da. "Vas su opljačkali?", Rekao sam, "Da, i mene su opljačkali." "Lično?" "Lično. Imali smo 700 maraka ukupno, sve su nam uzeli."

I nastavio sam put, odveo sam onu mladu ženu sa dvoje dece, negde na Čairu joj je sestra bila i otišao sam kući, mom rodnom gradu. U to vreme je bio ispunjen sa puno ljudi sa Kosova, još su se i šalili sa mnom, rekli su mi, "Tebe su trebali da ubiju {smeši se}" jer sam ja sada bio izbeglica u mom rodnom gradu, da izbeglica u svom rodnom gradu i bio sam najtužniji izbeglica sa Kosova. Teško sam to doživeo, nisam mogao ni pisati, samo sam telefonirao, platio sam 300 maraka samo za telefon. Imam stan u Strugi, platio sam 300 maraka za telefon, mobilnih telefona nije ih tada bilo.

Eremire Krasnići: Sa kime ste održavali kontakt?

Agim Vinca: Zvao sam albanskog predsednika Redžepa Mejdanija, Sabit Brokaja njegovog šefa kabineta, Dritero Agolija mog prijatelja, poznatog pisca, doktora Pandelji Ćino predsednik Samostalnog foruma albanskih intelektualaca Albanije. Pozvao sam profesora Arbena Putu, predsednika Helsinškog odbora za ljudska prava i rekao sam mu, "U Blacu, je horor, ljudi umiru, izvinite na izrazu, tu obavljaju nuždu, recite predsedniku da ide kod Marize Lino, ambasadorke Amerike i recite joj, 'mi ćemo prihvatiti , mi albanci Makedonije, jer je ovo mesto ljudi koji žive u inostranstvu, kuće su prazne i oni su širom Evrope, država Makedonije ne troši ništa'. Ljudi umiru, dešava se ovo..."

Naravno kao ja su bili još stotine drugih ljudi važnijih od mene, ali znam da se grad Blace odblokirao i 300 autobusa sa stanovnicima Kosova su dovedeni do Korče da ne bi prošli kroz Tetovo, Struge, jer su tu zaustavljali albance, u Korči iz Svetog Nauma je bilo blokirano, znači ovo sam uradio, oni su bili unutra. Takođe nekoliko koncerta, neke promocije ali tu nisam prisustvovao. Nisam mogao prisustvovati, osećao sam se veoma tužno i napisao sam dve, tri pesme, od kojih je jedna bila: Zavidim mojim prijateljima/ Mrtvim pesnicima sa Kosova/ Koji nisu videli Kosovo tako žalosno/ Koji je nisu videli ovako spaljeno i ubijeno / Zavidim svojim prijateljima/ Azemu, Dinu, čika Esatu/ bolje tamo u zemlji ležati/ nego ovde kao izbeglica. Objavio sam je u novinama "Plamen bratstva" i neki od mojih kolega profesori iz Gnjilana i okoline rekli su mi da su plakali kada su je pročitali.

Eremire Krasnići: Šta radite danas?

Agim Vinca: Danas sam profesor u penziji. I dalje sam na fakultetu, imam kandidate za master kao mentor, predajem na Univerzitetu "Fehmi Agani" u Đakovici. Pozvala su me dva bivša učenika, jedan je šef filijale a drugi je dekan, i čitam, pišem. Postoji mogućnost da ovo što sam vam rekao, da napišem, da malo bolje prilagodim nego što sam mogao danas da kažem. Neki su čak pisali po povratku, nedelju dana posle bombardovanja sam se vratio. Deset dana posle bombardovanja sam

putovao sa mojim kolima, imao sam 101 [Zastavu] sa dva prijatelja, kolege, Priština-Peć-Đakovica-Prizren i obratno.

Eremire Krasnići: Da li ste to dokumentovali?

Agim Vinca: Dokumentovao sam u članku koji sam napisao nakon povratka, pod nazivom "Jedan dan na slobodnom Kosovu", koji je objavljen u listu "Koha Ditore", koji je još uvek izlazio u Tetovu, jer su im ovde spalili štampanriju. Na četiri pune stranice "Jedan dan na slobodnom Kosovu", i rekao sam da je posleratna Peć Hirošima, Peć je {objašnjava rukom razaranje}, Đakovica je imala puno ljudskih žrtava, Prizren se spasio jer su brzo ušli vojnici NATO-a, jer je u blizini Kuksa, i to sam uradio. Takođe sam vodio dnevnik tih pet dana dok sam bio tu, i to sam objavio u mojoj knjizi, objavio sam u to vreme u štampi u Prištini i u štampi u Tirani.

U taj dnevnik sam objavio čini mi se povodom pete godišnjice bombardovanja, ali taj članak, "Jedan dan na slobodnom Kosovu", sam objavio tog dana posle mog povratka znači izašao je na četiri pune stranice novina "Koha Ditore" i još sa nekim slikama. Osim teksta mislim da smo trebali više da učinimo mi intelektualci Kosova, nismo ostavili dovoljno dokaza, uključujući i sebe. Mogu da kažem da sam ostavio neke dokaze, čak sam ih i u poeziji artikulisao, i ranije i kasnije na drugim novinarskim tekstovima kao "Kao taj" je plamen za plamen. Naime tu sam govorio za celo to putovanje i za sastanke i posebne prilike koje su ljudi doživeli. Kao što znate svi su iz jedne porodice iz Peći, posebno porodica Balja. Staricu koja je ležela na krevetu paralizovana, srpska policija i paramilitarci nisu pucali u nju nego su je obilazili okolo i pucali automatskom puškom oko nje gerrrrrrr {onomatopeja}, takve igre činili, to su radili, silovali su, pljačkali su ubijali su, imam.

Eremira Krasnići: Da li imate beleške ili usmene izjave?

Agim Vinca: Usmene, usmene, jer druge nismo imali. Usmeno od preživelih članova porodica, da da imam i imena, znam tako da se Baljaj prezivala ta porodica. Naime, na Kosovu je pod prvo, tradicija kod nas je da roditelji četiri sinova izgrade četiri identične kuće, sve četiri vile su bile spaljene. Lepih kuća nije bilo u to vreme, loših da, tako je bilo. U Prizrenu skoro niste imali gde da jedete, jedva ćevabdžinice i deset-dvanaest dana su prošla od ulazka jedinica KFOR-a. Ovo sam uradio, i vrlo dobro sam to uradio sa jednim profesorom Jašar Kabaši, profesor engleskog i režiserom Atde Gaši, koji sada živi u Norveškoj. Osim toga, on je bio uporan u insistiranju da ide u Peć da vidi da li su spalili kuću njegove ćerke koja je živela u Londonu, spalili su joj. Niko iz naselja ga nije odveo, on je bio kao invalid jer je doživeo udes, rekoh, "Ja ću odvesti." I otišli smo zajedno.

Eremire Krasnići: Da li imate snimke vašeg zajedničkog odlaska?

Agim Vinca: Ne, nemamo nikakav snimak.

Eremire Krasnići: Ah, ne.

Agim Vinca: Nije tada bilo mobilnih telefona, nije bilo ni jednog snimka.

Eremire Krasnići: Pošto je on bio režiser, mislila sam da li ste to dokumentovali na neki način?

Agim Vinca: Ah, ne. On je otišao da vidi kako su spalili kuću njegove ćerke. On je molio jednog, molio drugog, rekoh, "Ajde, ja ću te odvesti." I ja sam i sam bio voljan. Usput se desilo da smo povezli i vojnike OVK, mladiće u uniformama i sa njima razgovarali, uzimali njihova mišljenja, tu sam pričao i o problemima političkih sukoba, naravno. Ali mislim da je bilo potrebno više, i nikad nije kasno, bolje kasno nego uopšte, eto tako. Toliko za danas, jer sam ga baš odužio.

Eremire Krasnići: Da. Hvala!